

Pascal Fontaine, De rol van Jean Monnet in het ontstaan van de Europese Raad (september 1979)

Caption: In een artikel in de Revue du Marché Commun van september 1979 beschrijft Pascal Fontaine, docent aan het Institut d'études politiques van Parijs de rol van Jean Monnet bij het ontstaan van de Europese Raad. Als voorzitter van het Actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa had Monnet de staatshoofden en regeringsleiders al in 1973 aangespoord, regelmatig in de vorm van een "provisorische Europese regering" bijeen te komen, om nieuwe impulsen te geven aan het proces van éénwording van Europa.

Source: Revue du Marché commun. dir. de publ. Epstein, Geneviève ; Réd. Chef Vignes, Daniel. Septembre 1979, n° 229. Paris: Éditions techniques et économiques. "Le rôle de Jean Monnet dans la genèse du Conseil européen", auteur:Fontaine, Pascal , p. 357-365.

Copyright: (c) Translation Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE)

All rights of reproduction, of public communication, of adaptation, of distribution or of dissemination via Internet, internal network or any other means are strictly reserved in all countries.

Consult the legal notice and the terms and conditions of use regarding this site.

URL:

http://www.cvce.eu/obj/pascal_fontaine_de_rol_van_jean_monnet_in_het_ontstaan_van_de_europese_raad_september_1979-nl-ad29595e-0b0a-49b7-ae65-c41c54344a41.html

Last updated: 05/07/2016

De rol van Jean Monnet in het ontstaan van de Europese Raad

Pascal FONTAINE

Gewoon hoogleraar aan het Institut d'Etudes Politiques in Parijs en aan de Ecole Polytechnique

De Europese Raad werd in december 1974 officieel ingesteld en hield zijn 15e vergadering op 21 en 22 juni 1979 in Straatsburg. Deze hoogste instantie die de staatshoofden of regeringsleiders drie keer per jaar bijeenbrengt, behoort vandaag tot het institutionele landschap van de Gemeenschap. Het is nog te vroeg om de invloed van dit intergouvernementele orgaan op de werking van de door het Verdrag van Rome opgerichte instellingen te beoordelen. Net als het verkozen Parlement beschikt de Europese Raad over democratische legitimiteit, aangezien zijn leden het uitvloeisel zijn van de parlementaire meerderheden of, wat de Franse president betreft, bij algemeen stemrecht zijn verkozen. Hij belichaamt bovendien de legitimiteit van de staten en lijkt op een bepaalde manier op de diplomatieke bondsconferenties.

De Europese Raad zou volgens sommigen een storend element zijn in het communautaire institutionele systeem, dat hij zijn eigenheid zou doen verliezen door de prefederale mogelijkheden ervan uit te hollen. Volgens anderen daarentegen is de Europese Raad erin geslaagd Europa uit de verlamming te halen waarin het was terechtgekomen nadat de grote etappes uit het EEG-verdrag waren afgelegd. Alleen een instantie die de hoogste macht bundelde, kon aan Europa de politieke wil geven die eerder ontbrak. Danken wij niet aan de Europese Raad het besluit om het Europees Parlement bij algemeen stemrecht te verkiezen, evenals de invoering van het Europese monetair systeem?

Toen op 16 maart jongstleden Jean Monnet overleed, die door de hele wereld werd geëerd als de bezieler en de meest onvermoeibare promotor van de opbouw van Europa, herinnerden sommige commentatoren eraan dat een van zijn laatste initiatieven precies de Europese Raad betrof. Hij is het, zei men, die president Giscard d'Estaing het idee heeft ingefluisterd.

Om elke vereenvoudiging te vermijden die een beroep doet op de historische waarheid, lijkt het nuttig eraan te herinneren in welke omstandigheden Jean Monnet ertoe kwam om vanaf 1973 aan de regeringsleiders van de Gemeenschap voor te stellen dat ze regelmatig bijeen zouden komen om een nieuwe impuls aan de Europese eenmaking te geven.

Dit document is als de film van de gebeurtenissen die de voorzitter van het Actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa ertoe hebben gebracht om eerst aan Georges Pompidou, Edward Heath en Willy Brandt, vervolgens aan Valéry Giscard d'Estaing, Helmut Schmidt en Harold Wilson een ontwerp van “voorlopige Europese regering” voor te stellen. Als we de nodige afstand nemen, zien we dat de huidige Europese Raad niet precies overeenstemt met het beeld dat Jean Monnet zich ervan had gevormd.

De “voorlopige Europese regering”, die geroepen was om de grondslagen te leggen van de Europese Unie, waarvan de toekomst op de Top van 1972 was uitgestippeld, had als voornaamste taak de regeringsleiders persoonlijk verantwoordelijk te maken voor hun plechtige verbintenissen. Het was meer een actiemethode voor een overgangperiode dan een permanente intergouvernementele instelling.

Deze studie werd geschreven toen haar auteur het voorrecht had de voorzitter van het Actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa bij te staan. Ze berust op de documenten en de nota's die Jean Monnet schreef na de gesprekken met zijn voornaamste gesprekspartners.

In zijn “Memoires”, die in 1976 werden gepubliceerd, had de Vader van Europa al de kern van zijn actie onthuld. Wij wensen alleen maar een aanvullend gezichtspunt aan te brengen, door de lezer onder te dompelen in het hart zelf van een proces dat zich in minder dan 18 maanden heeft afgespeeld.

De driehoek Parijs-Bonn-Londen

Het Actiecomité vergaderde op 3 mei 1973 in Brussel. Deze achttiende vergadering kreeg geen grote weerklank bij de publieke opinie. Toch waren er invloedrijke persoonlijkheden, zoals H. Wehner, H.

Schmidt, G. Malagodi, G. Defferre en P. Werner aanwezig, die samen met de andere deelnemers de vier resoluties aannamen. De voorstellen met betrekking tot de Economische en Monetaire Unie, het voorstel om twee prominenten aan te wijzen om de inventaris op te maken van de diverse monetaire en handelsproblemen die tussen de Verenigde Staten en Europa bestonden, werden evenmin als het idee van een lening die door de Europese Gemeenschap zou worden uitgeschreven om bij te dragen aan de renovatie van de achtergestelde gebieden, door de communautaire regeringen of instellingen overgenomen.

In de ogen van de voorzitter van het Comité is de context waarin het probleem van de opbouw van Europa zich in 1973 stelt, de volgende:

— er is geen systematische blokkering die wordt gevoed door ideologische overwegingen vanwege een of ander lid van de Gemeenschap;

— al meer dan drie jaar staan drie mannen aan het hoofd van de drie grote landen van de uitgebreide Gemeenschap. Georges Pompidou, verkozen in juni 1969, Willy Brandt, kanselier sinds oktober 1969, en Edouard Heath, eerste minister sinds juni 1970, hebben veel punten gemeen. Zij zijn van dezelfde generatie, hebben persoonlijkheid, zijn pragmatisch. Ieder van hen staat gunstig tegenover de opbouw van Europa. Ieder van hen vertrouwt er vooral op dat de interne economische, monetaire en sociale problemen waarmee ze te kampen hebben, alleen op Europese schaal door de ontwikkeling van een georganiseerde solidariteit een oplossing zullen vinden.

— Deze drie mannen zijn het hoofd van de uitvoerende macht in hun land. De uitvoerende macht is al vele jaren, om feitelijke redenen die meestal door grondwettelijke bepalingen bevestigd zijn, blijven groeien. Het buitenlandse beleid heeft betrekking op steeds grotere sectoren die beslissend zijn voor de binnenlandse zaken van het land. Daarentegen klagen de parlementaire krachten erover dat ze worden gemarginaliseerd, dat ze pas na het besluitvormingsproces kunnen optreden, kortom, dat ze over een steeds beperktere bevoegdheid beschikken.

Hoewel Jean Monnet een democraat is en echt gelooft in de verdiensten van het parlementaire stelsel, stelt hij vast dat de krachten waarop hij steunde om te handelen, de politieke partijen en de vakbonden, geen strategische hefboom meer zijn. Hij moet zijn invloed dus concentreren op de leiders van de Executieve van de drie grote landen van de Gemeenschap.

Laatstgenoemden en hun zes ambtsgenoten tekenden op de Top van Parijs in oktober 1972 de grote lijnen van een stappenplan dat in 1980 zal uitmonden in een “Europese Unie”. In mei 1973 zei het Comité: “De uitvoering van dit programma dat is voorzien van het gezag van de staatshoofden of regeringsleiders, is de verantwoordelijkheid van de communautaire instellingen. Jean Monnet stelt zich echter vragen bij het besluitvormingsvermogen waarover de Europese instellingen beschikken. Het Comité bleef de Commissie steunen, met name toen ze van 1958 tot 1967 werd voorgezeten door Walter Hallstein en daarna door Jean Rey (van 1967 tot 1970). Jean Monnet werd de onvermoeibare voorvechter van de communautaire methode waarvan hij grotendeels de uitvinder is. Hij stelt echter vast dat de machinerie van Brussel haar doeltreffendheid heeft verloren, hij vreest dat ze bureaucratisch is geworden. Hij weet dat sinds de akkoorden van Luxemburg (januari 1966) en de strijd tussen de Commissie en de Franse regering, de modus vivendi niet bevredigend is. De Ministerraad heeft het laatste woord en elke minister heeft de gewoonte aangenomen om alleen het land dat hij vertegenwoordigt, te verdedigen. Sinds de Top van Parijs tellen de ironische of geërgerde waarnemers de vervaldagen op die verstreken zijn zonder dat de genomen besluiten door resultaten zijn gevolgd.

Jean Monnet is er geleidelijk van overtuigd dat de staatshoofden of regeringsleiders rechtstreeks verantwoordelijk moeten worden gesteld voor de verwezenlijking van hun verbintenissen. Deze overdracht van verantwoordelijkheid zal gebeuren ten koste van de “technische ministers” die tot dan belast waren met de toepassing van de op de Top genomen besluiten. Een technisch minister is immers niet alleen geneigd uitsluitend het spel van zijn land te spelen, maar bovendien gebeurt het ook dat hij alleen de belangen van zijn ministerie verdedigt. Daaruit volgt een verspreiding van de blokkeringen, een afwezigheid van coördinatie, een geleidelijke verwijdering van het synthetische beeld waarmee de staatshoofden hun

beslissingen hadden genomen. Laatstgenoemden moeten ervan worden overtuigd om zelf hun gezag te doen eerbiedigen: zij moeten samen een echte “Europese autoriteit” instellen.

Het ontwerp van voorlopige Europese regering

Na deze overpeinzingen stelt Jean Monnet in de loop van augustus 1973 een nota op met de titel: “Oprichting en actie van een voorlopige Europese regering”. De nota is in drie delen opgesplitst: het eerste is een uiteenzetting van de motieven. Er wordt in herinnerd aan de dringendheid en aan het belang dat de organisatie van haar eenheid voor Europa vertegenwoordigt. De tekst is opgesteld als een gemeenschappelijke verklaring van de negen staatshoofden en regeringsleiders van de landen die de EEG vormen, die “besluiten om een voorlopige Europese regering op te richten”.

Het tweede deel omschrijft de taak van deze regering: zorgen voor de voltooiing van het programma dat op 19-21 oktober 1972 in Parijs werd aangenomen. Daartoe zal ze op drie fronten handelen:

“— voor zover het nodig is en na het aanhoren van de voorzitters van de Raad en van de Commissie van de Europese Gemeenschappen stelt zij de instructies vast voor de ministers die in de Raad van de Europese Gemeenschappen de lidstaten vertegenwoordigen. Ze handelt met absolute inachtneming van de al bestaande verdragen.

— ze vormt binnen zes maanden een Organisatiecommissie van de Europese Unie. Ze geeft haar de nodige richtlijnen.

— ze stelt het ontwerp van Europese unie op dat voor ratificatie aan de lidstaten zal worden voorgelegd”.

De contouren van deze Europese vergadering waren op de Top van 1972 uitgezet. Het ontwerp van Jean Monnet geeft aan de regeringsleiders de methode die hen in staat zal stellen een concreet gevolg te geven aan hun intentieverklaring. Meer bepaald herinnert hij hen eraan dat het onontbeerlijk is dat zij er persoonlijk voor zorgen dat aan de ministers precieze instructies worden gegeven, alsook aan de Organisatiecommissie die belast is met het opstellen van een ontwerp van Europese unie. Zij moeten kortom zodanig te werk gaan dat de Europese Unie het resultaat is van hun persoonlijke inspanning.

In het derde deel is bepaald dat “de voorlopige Europese regering minstens één keer per kwartaal bijeenkomt. Haar beraadslagingen zijn beperkt tot haar leden, die ze geheim houden”.

Het betreft een institutionalisering van regelmatige en niet protocollaire topontmoetingen. Deze topontmoetingen zouden kunnen lijken op een Ministerraad, waar geheime beraadslagingen vrijmoedigheid in de uitwisseling van de argumenten en een collegiale geest mogelijk maken.

Dit ontwerp is realistisch. Het is niet zo erg verschillend van het eerste Plan Fouchet (november 1961) dat werd opgegeven als gevolg van de onverzettelijkheid van generaal de Gaulle. De Franse regering is echter geëvolueerd. De tijd van de godsdienstoorlogen is voorbij en onder druk van de behoeften is de mentaliteit veranderd.

Hoe de zaak starten?

De vraag die Jean Monnet zich eind augustus stelt, is aan welke van de drie regeringen hij zijn voorstel zal doen. Het verstandigste is wellicht om de Franse regering te peilen, en met name Michel Jobert, minister van buitenlandse zaken, volledig toegewijd aan president Pompidou. Zonder dat hij vertrouwd was met het Actiecomité kwam Michel Jobert nogal dikwijls naar de avenue Foch om er zich te onderhouden met Jean Monnet sinds de tijd dat hij de functie van secretaris-generaal van het Presidentschap van de Republiek vervulde.

Voordat hij de Franse minister ontmoet, neemt Jean Monnet echter contact op met Edouard Heath en Willy Brandt en organiseert zonder hen het doel van deze ontmoeting te preciseren, een afspraak met elk van hen.

Hij kent de twee mannen al lang en onderhoudt zowel met beiden vriendschapsbanden en een vertrouwensrelatie.

Op 13 augustus stuurt R. Armstrong, persoonlijk adviseur van de Britse Eerste Minister, hem een brief. In antwoord op hun recente telefoongesprek brengt hij het principe van een uitnodiging door E. Heath naar voren. Op 24 augustus antwoordt Jean Monnet dat hij zich in de loop van september naar de Chequers zal begeven. Er wordt een datum vastgesteld: 16 september. Dan richt Jean Monnet een brief aan Willy Brandt. Hij deelt hem zijn vrees mede: “Ik denk dat alle Europese instellingen praten maar niet handelen, en dat het zou kunnen dat wij het ons gemakkelijk maken en niets beslissen. De besluiten van de Gemeenschap, voor zover die er zijn, worden meestal door de administraties vastgesteld. Het hoogste politiek gezag van de regeringen is niet betrokken bij het streven naar gemeenschappelijke oplossingen”. Hij vraagt om een ontmoeting met de Kanselier en er wordt beslist dat hij op 19 september naar Bonn zal gaan.

Jean Monnet weet dus dat hij over zijn ontwerp kan spreken met Edward Heath en Willy Brandt op 16 en 19 september. Hij moet zich tevoren vergewissen van de Franse reactie.

Op 4 september wordt Jean Monnet door M. Jobert uitgenodigd voor een lunch aan de Quai d'Orsay. Hij zou er R. Armstrong ontmoeten, een oude vriend van de Franse minister. Het gesprek ging voornamelijk over de voorbereiding van de vergadering op grond van de politieke samenwerking van de ministers van buitenlandse zaken van de Negen die gepland was voor 13 september in Kopenhagen. Groot-Brittannië, gesteund door Frankrijk, ging voorstellen dat de Gemeenschap uit één stem zou praten met de Verenigde Staten, en die stem zou die van de voorzitter van de Ministerraad zijn, zelfs op het gebied van het buitenlandse beleid. Michel Jobert vertrouwt aan Jean Monnet toe dat dit initiatief hem uiterst belangrijk lijkt; om het in Kopenhagen te kunnen verdedigen, heeft hij het besluit genomen om president Pompidou niet te vergezellen op zijn presidentiële reis naar China, en om zich met een zekere vertraging bij hem te voegen in Peking.

Jean Monnet stelt aan Michel Jobert voor om hem opnieuw te ontmoeten. Vier dagen later vindt er dus een nieuw onderhoud onder vier ogen plaats aan de Quai d'Orsay. De voorzitter van het Comité snijdt onmiddellijk het onderwerp aan van het politieke gezag van de Gemeenschap. Hij overhandigt aan zijn gesprekspartner de tekst met de titel: “Oprichting en actie van een voorlopige Europese regering”.

Nadat de Franse minister kennis heeft genomen van het memorandum, vestigt Jean Monnet zijn aandacht op het feit “dat er geen overdracht van soevereiniteit in opgenomen is. Het beoogde systeem legt de verantwoordelijkheid van de besprekingen opnieuw bij de regeringsleiders, die het laatste woord hebben”. Tot op heden geven die bij vergaderingen elk aan de bevoegde nationale ministers hun instructies, die nationale instructies blijven. De hoogste politieke autoriteit van de Gemeenschap moet verantwoordelijk worden gemaakt voor de algemene uitvoering van de verbintenissen die de regeringsleiders samen zijn aangegaan.

Michel Jobert bevestigde “dat wat hem betrof, het voorstel precies overeenstemde met wat hij dacht en dat hij het zo vlug mogelijk zou overmaken aan de heer Pompidou”. Jean Monnet deelde hem mee hem dat buiten Willy Brandt en K. Focke voor Duitsland, E. Heath en R. Armstrong voor Engeland, niemand anders weet had van dit ontwerp. Het zou kunnen worden voorgesteld zonder dat het Actiecomité of zijn voorzitter worden vermeld, en het initiatief zou, als hij dat nuttig achtte, kunnen toekomen aan de heer Pompidou.

Het geheim bleef inderdaad goed bewaard, al was er één uitzondering. De voorzitter van de Commissie lunchte op vrijdag 14 september, twee dagen na de vergadering van Kopenhagen, in de avenue Foch, en hij moest reageren op een ontwerp dat een dergelijke invloed had op de werking van de Europese instellingen. F. X. Ortoli dacht vrij lang na en bevestigde zijn instemming met de doelstelling, maar maakte zich zorgen over de afwezigheid van de Commissie op de besprekingen van de voorlopige Europese regering. De Commissie hechtte veel waarde aan haar deelneming aan de besprekingen van de Ministerraad, wat voor het eerst het geval was in Kopenhagen, en a fortiori aan de besprekingen van de voorlopige regering.

Jean Monnet antwoordde hem dat het gezag van de Commissie versterkt zou worden door de toepassing van

dit ontwerp, aangezien zij als institutionele gesprekspartner niet meer alleen de Ministerraad zou hebben, waarvan het gezag beperkt is, maar ook de Hoge Raad, die het vermogen zal hebben om definitieve besluiten te nemen.

De ronde van de hoofdsteden

Toen Jean Monnet naar Londen vloog, wist hij dat de week die ging komen, beslissend zou zijn voor het succes of de mislukking van zijn ontwerp. Hij had nog geen enkele zekerheid over de reactie van zijn drie gesprekspartners, en de gunstige beoordeling van hun adviseurs, hoe invloedrijk ook, kon niet vooruitlopen op het besluit van de staatshoofden.

De Britse eerste minister wachtte hem op in het buitenverblijf van de Chequers. Alleen R. Armstrong woonde hun gesprek bij. In enkele woorden gaf Jean Monnet te kennen dat het onontbeerlijk was om een Europese autoriteit op te richten en om aan de publieke opinie het gevoel te geven dat over de Europese zaken werd “beslist”, terwijl tot dan de indruk heerste dat zij alleen maar werden “besproken”.

E. Heath verklaarde zich overtuigd:

— “Er moet iets worden gedaan, en onmiddellijk, maar wat?”.

Nadat hij het ontwerp had gezien dat Jean Monnet hem had overhandigd, vervolgde hij:

— “Goed, dat is de goede richting. Maar waarom een openbare verklaring afleggen over wat we gaan doen? We doen het gewoon, dat volstaat en dat zal beter zijn”.

— “Het is onontbeerlijk, antwoordde Jean Monnet hem, dat het door de Gemeenschap nagestreefde politieke doel duidelijk wordt uitgelegd en dat de gemeenschappelijke werkmethode gekend is; de publieke opinie zal pas “in het hart” worden geraakt als ze weet dat er een Europese autoriteit bestaat en dat er niet alleen technocraten zijn, wat vandaag wel zo is”.

Hij voegde eraan toe:

— “Ik legde eerder al uit dat er van de Europese instellingen een gezag uitging. Wij moeten erkennen dat dit niet het geval is. Wat de redenen daarvan ook zijn, de publieke opinie heeft genoeg van de administratieve vorm van de resoluties, de traagheid en de technische complexiteit van de besprekingen. De instellingen zijn onontbeerlijk geweest, en zijn dat nog, maar zij komen vandaag niet overeen met de behoefte om snel tewerk te gaan en te beslissen”.

E. Heath liet zich vrij gemakkelijk overtuigen, maar toonde zich terughoudend tegenover de uitdrukking “voorlopige regering”, die hij liever zou vervangen door de uitdrukking “Hoogste Raad van de Europese Gemeenschap”. Hij suggereerde zelfs om zo’n hoogste raad niet om de drie maanden te laten vergaderen, maar zoals overwogen in het ontwerp, elke maand. Jean Monnet deed hem opmerken dat een dergelijke frequentie van de vergaderingen niet nuttig leek, omdat er geen technische problemen moesten worden opgelost, maar er voornamelijk instemming moest worden bereikt over de politieke en algemene vraagstukken.

Voordat hij de eerste minister verliet, liet Jean Monnet bevestigen dat het voorstel in de goede richting ging en dat hij dit gunstige Britse onthaal bij de Franse president en bij de Duitse kanselier mocht doen gelden.

Deze laatste verwachtte Jean Monnet op woensdag 19 september in Bonn.

De voorzitter van het Comité had eerst een lang onderhoud met mevrouw Katharina Focke, voormalig staatssecretaris bij de Kanselarij, belast met de Europese vraagstukken, en nu Minister van Jeugd, Gezin en Gezondheid. Zij speelde bij Willy Brandt een invloedrijke rol, gebaseerd op een diep vertrouwen, een rol die in vele opzichten dezelfde was als die van M. Jobert bij G. Pompidou en van R. Armstrong bij E. Heath.

Mevrouw Focke las het ontwerp van voorlopige Europese regering aandachtig, evenals de door J. Monnet geschreven nota's waarin hij zijn recente gesprekken met M. Jobert, E. Heath en R. Armstrong vermeldde.

Haar reactie was gunstig :

— “Het verheugt mij dat u tot de conclusie bent gekomen dat nu het gezag van de regeringsleiders moet worden gebruikt, want ikzelf ben ook tot die conclusie gekomen. Het is de enige mogelijkheid om leven te brengen in de Gemeenschap, die nu blijft steken. Op dit ogenblik worden de vraagstukken behandeld door de bevoegde ministers, wat tot nationale conclusies leidt. Er wordt niet echt gezocht naar het Europese standpunt over het vraagstuk. De verantwoordelijkheid berust vooral op de nationale technische overheden, zoals de Ministers van Landbouw, van Financiën, en voor meer algemene kwesties, de Minister van Buitenlandse Zaken. Het gezag van de regeringsleiders moet absoluut tot uiting komen, en daartoe moeten de regeringsleiders worden bijeengebracht. Hun vereniging zal de echte Europese autoriteit vormen”.

En ze vervolgde:

— “De kanselier kijkt er naar uit om u te ontmoeten. Hij heeft net als u het gevoel dat wij afdrijven. Ik denk dat uw voorstel een antwoord op zijn bekommernissen zal bieden”.

En inderdaad, Willy Brandt, die Jean Monnet enkele uren later ontmoette, stemde in met het ontwerp en beklemtoonde dat snel moest worden gehandeld. Als Georges Pompidou het initiatief zou nemen tot een openbare verklaring die in de zin van dit voorstel zou gaan, was de kanselier bereid om, net als E. Heath, hem meteen zijn steun te verlenen.

Die avond nog laat Jean Monnet vanuit Bonn aan de Franse minister van Buitenlandse Zaken de volgende boodschap overbrengen: “Ik heb de betrokken personen langdurig gezien in Londen en in Bonn. Ik zou u heel graag spreken. Het zou mij een genoegen zijn mocht u mij morgennamiddag 20 september of vrijdag 21 september 10 minuten kunnen ontvangen. Hartelijke groeten”.

Op 21 september om 15.15 uur wordt Jean Monnet ontvangen en brengt hij verslag uit over de gunstige reacties die hij in Londen en Bonn kreeg. Hij vestigt de aandacht van zijn gesprekspartner op het zeer kleine aantal personen die op de hoogte zijn van zijn initiatief: de heren Pompidou, Heath, Armstrong, Brandt, Schilling (de vertrouwensman van de kanselier), Mw. Focke, M. Ortoli en hijzelf.

Michel Jobert sprak op zijn beurt:

— “Ik ga u rechtuit zeggen wat er gebeurd is. Ik kan u geen definitief antwoord geven omdat ik er geen heb. Ik heb de heer Pompidou ingelicht over het door u gedane voorstel door hem de tekst te overhandigen toen we over Tibet vlogen, op onze terugreis van China. Ik heb hem gezegd: “Dit is een ontwerp. Ik heb niet meegewerkt aan de opstelling ervan, maar ik denk dat het een zeer belangrijk voorstel is. Ik heb het gehouden voor een rustig moment. Ik denk dat dit moment gekomen is en ik leg het u voor”. De heer Pompidou heeft de tekst gelezen. Hij heeft niets gezegd, maar een uur of twee daarna verzocht hij mij bij hem te komen in zijn compartiment in het vliegtuig. Hij was natuurlijk zeer geïnteresseerd in dit voorstel. Mijn indruk is dat het zijn aandacht heeft getrokken, maar ik kan u niet zeggen of de heer Pompidou in die geest tot een conclusie is gekomen of niet. Wat ik u kan zeggen, is dat ik de indruk heb dat hij uitermate geïnteresseerd is”.

Daarna heeft Michel Jobert enkele opmerkingen overgemaakt over de details van het voorstel, met betrekking vooral tot de frequentie van de vergaderingen en tot de rol van de Organisatiecommissie van de Europese Unie beschreven in punt 2.

In elk geval beschouwde hij dit voorstel als “onvermijdbaar”. Toen Jean Monnet hem zijn voornemen te kennen gaf om dit gesprek aan Willy Brandt en E. Heath te melden, aarzelde de minister een beetje en stelde voor om misschien te wachten.

Hij kreeg het antwoord:

— “U weet dat er tussen ons allen een klimaat van vertrouwen is geschapen over deze zaak; het is dus nodig dat iedereen wordt ingelicht, dat men de indruk heeft dat niemand iets voor zich houdt voor zover men dat weet”.

M. Jobert moest zwichten voor dit argument en zei dat hij aan de heer Pompidou een memorandum zou overmaken waarin dit gesprek alsook de door Jean Monnet aangehaalde gesprekken zouden worden weergegeven.

De Franse aftrap

Na het akkoord van Duitsland en van Groot-Brittannië, dat uitdrukkelijk via Jean Monnet werd geformuleerd, lag de bal dus in het kamp van Frankrijk. President Pompidou zou niet aarzelen om die kans te grijpen. Enkele dagen later, tijdens zijn persconferentie van 27 september, gaf hij in genuanceerde termen de grote lijnen van het ontwerp van regelmatige vergaderingen van de staatshoofden:

— “Er zal pas echt een Europese Unie zijn op de dag dat er een Europees beleid is, en weet dat in tegenstelling tot wat men denkt, Frankrijk daar niet vijandig tegenover staat, integendeel zelfs. En als men bijvoorbeeld meent dat de politieke samenwerking, om zich sneller te kunnen ontwikkelen, van tijd tot tijd, met niet te veel tussenpozen maar toch regelmatig besproken moet worden tussen de hoogste verantwoordelijken, en tussen hen alleen, ben ik daar wat mij betreft voorstander van. En ik ben bereid, niet om het initiatief te nemen, maar om er met onze partners over te spreken. Als wij er nu in slagen een Europees beleid te hebben tegenover alle anderen, alle derden, op dat ogenblik zal de weg open zijn”.

Dankzij de diplomatieke kalender kreeg de leider van een van de landen van de Gemeenschap die niet in dit “driehoekscomplot” was opgenomen, Italië, de kans om als eerste met de Franse president over zijn voorstel te spreken. Bij zijn ontvangst in Parijs op 2 en 3 oktober gaat de heer Leone, president van de Republiek, vergezeld van Aldo Moro, minister van Buitenlandse Zaken, aandachtig in op het perspectief van regelmatige Europese topontmoetingen tussen “de hoogstgeplaatste verantwoordelijken”. De heer Pompidou liet bij die gelegenheid weten dat de Franse regering ter zake niet alleen het initiatief wou nemen.

In een in brief met dezelfde bewoordingen van 3 oktober aan E Heath en W. Brandt meldt Jean Monnet hen dat “the French Government does not wish to be alone in taking this initiative, and it is the first time that M. Pompidou specifies that the initiative should be collective”.

Hij eindigt als volgt:

— “I am sure that this may be of use to you in your talks with the Chancellor” en “with the Prime Minister”.

De Engelse en Duitse regeringsleiders ontmoetten elkaar inderdaad op 8 oktober in Londen. Al stemden ze publiekelijk in met de oprichting van een Europees Regionaal Fonds, toch was er geen sprake, toch niet officieel, van een gedachtenwisseling over het voorstel van Jean Monnet. In elk geval stond het akkoord over dit punt tussen de twee mannen vast, en wellicht wou de kanselier het aan de eerste minister overlaten om als eerste op het Franse voorstel te antwoorden.

Het Conservatief Congres zou immers vijf dagen later, op 13 oktober, in Blackpool vergaderen.

Uit een toespraak van 25 bladzijden publiceerde de internationale pers de volgende dag deze enkele regels van de tekst die door de eerste minister werd uitgesproken:

“I believe that already some of my colleagues as Heads of Government feel the need for us to get together regularly without a large staff so that we can jointly guide the Community along the path we have already set. I would like to see the Heads of Government of the member countries of the Community getting together, perhaps twice a year alone and without a large staff as I have said, with the President of the

Commission being present, as he was at the summit, on matters which concern the Commission. I would hope that my patterns would respond to an initiative of this kind”.

Het succes leek nabij

Toen Jean Monnet een nieuwe ontmoeting had met Michel Jobert, op 22 oktober, leken de zaken duidelijk vooruitgang te hebben geboekt. De Minister vertrouwde hem toe dat Willy Brandt net aan President Pompidou had geschreven om hem zijn akkoord te geven en dat het akkoord van de Italianen ook verkregen leek. Nu moest alleen nog het akkoord van de landen van de Benelux worden verkregen en de vrees worden overwonnen die sommige van hen hadden dat ze gedomineerd zouden worden door een Directorium van de drie Europese grootmachten. De laatste vraag die overbleef, was de beslissing aan welke regeringsleider het initiatief moest worden gelaten om zijn partners uit te nodigen en op welke datum. Wat de datum betrof, stelde Michel Jobert het volgende voor:

— “De vergadering zou kunnen plaatsvinden in maart omdat december zeer druk is, en bovendien is president Nixon van plan om binnenkort naar Europa te komen. De datum ligt niet vast, misschien komt hij niet, maar op dit ogenblik denken wij dat hij begin 1974 zal komen”.

Jean Monnet onderbrak hem:

— “Ik wist niet dat President Nixon zo vroeg al zou komen, maar als u mij zegt dat zijn bezoek nagenoeg vaststaat, dan zou het zeer belangrijk zijn dat de eerste vergadering van de staatshoofden of regeringsleiders van de Negen die zo hun Europese solidariteit zouden bevestigen, zou plaatsvinden voordat president Nixon komt. Dat zou de toon en de sfeer veranderen, dat zou het beeld veranderen. Europa zou verenigd en sterk naar voren treden, terwijl het zich anders verdeeld zou vertonen”.

Michel Jobert kon zich niet engageren in de plaats van de Franse president. Het was echter zeer waarschijnlijk dat een besluit zou worden genomen in de loop van de maand november, misschien ter gelegenheid van het korte verblijf van de heer Pompidou in de Chequers, misschien ter gelegenheid van het bezoek van Willy Brandt aan Parijs.

In feite besliste de Franse president om het initiatief te houden en vernieuwde hij op een formelere en directere wijze zijn voorstel.

De Europese solidariteit en de oliewedloop

Het is waar dat de publieke opinie zich zorgen maakte over de wending in het conflict in het Midden-Oosten, dat op 6 oktober bruusk was uitgebarsten, en dat het hele Westen zou treffen toen de Arabische wereld besliste om zich van het oliewapen te bedienen.

De heer Pompidou maakte de verklaring die hij op de Ministerraad van 31 oktober deed publiek. Hij betreurde eerst de afwezigheid van de Europese stem in de besprekingen die waren begonnen met het oog op een regeling in het Midden-Oosten.

— “Het lijkt mij onontbeerlijk het bewijs te leveren van de stevigheid van de opbouw van Europa en van haar vermogen om bij te dragen tot de oplossing van de wereldproblemen. De Franse regering wil dus aan haar partners in het politieke domein voorstellen om te beslissen over het principe, volgens preciese regels, van regelmatige ontmoetingen tussen de staatshoofden en de regeringsleiders, met als doel hun houding in het kader van de politieke samenwerking te vergelijken en op elkaar af te stemmen. De eerste van deze ontmoetingen zou moeten plaatsvinden voor eind 1973”.

De Deense eerste minister, die net als zijn andere collega's van de Gemeenschap een brief van de Franse president met dit voorstel had ontvangen, stelde als voorzitter van de Ministerraad van de Gemeenschap voor om de staatshoofden en regeringsleiders bijeen te brengen in Kopenhagen. De datums van 13 en 14 december 1973 werden vastgelegd.

Ondertussen namen de diplomatieke besprekingen toe, gevoed door de stijgende ongerustheid en vooral door de bevestiging van de afwijkende meningen die sommige landen van de Gemeenschap verdeelden met betrekking tot de houding die moest worden aangenomen tegenover het olie-embargo. Het begrip regelmatige topontmoetingen van een Europese regering zakte op de ladder van de prioriteiten van de regeringen.

Kanselier Brandt echter nam op zijn beurt en publiekelijk een standpunt in over het Franse initiatief. Tegenover het Europees Parlement in Straatsburg zei hij op 13 november met name:

— “Wat beslissend is op de weg naar eenheid is een juiste beoordeling van de zaken. Het voorstel van het Franse staatshoofd dat de regeringsleiders van de Gemeenschap regelmatig moeten bijeenkomen om op een intense manier en zonder gehinderd te worden door enig “apparaat” te praten over de problemen die zich op intern en extern vlak in de unie voordoen, houdt zeker rekening met deze behoefte aan een juiste beoordeling. Dit voorstel loopt voor het overige op een bijzonder geslaagde wijze vooruit op de voornemens van mijn regering en op de voorstellen van de Britse eerste minister. Ik interpreteer dit initiatief als volgt: dit orgaan, een soort van regelmatige conferentie van de voorzitters, kan een vaststaand begrip worden en op die manier een fundamentele stap op de weg naar de politieke eenheid zijn”.

De mislukking van Kopenhagen

Wat het ontwerp van voorlopige regering betreft dat door Jean Monnet werd voorgesteld, was de Top van Kopenhagen een mislukking. De omstandigheden maakten het onmogelijk om aan deze vergadering het karakter te geven van een intieme gedachtewisseling, zonder agenda, zonder vormelijkheid en zonder communiqué, dat oorspronkelijk door de heer Pompidou en zijn partners was gewenst. Het onderhoud van de Negen, onder vier ogen, waarbij ze zouden handelen als een kabinetsraad, veranderde in een echte conferentie over welbepaalde problemen die werden voorgeschreven door de brandende actualiteit. De ontmoeting werd verzaamd door de aanwezigheid van de hele traditionele administratieve machinerie, waarbij elke delegatie uit tientallen diplomaten en deskundigen bestond. Het slotcommuniqué was het resultaat van een lange discussie, regel per regel, van een door de Franse president voorgelegde tekst. Het is allicht de aanwezigheid in Kopenhagen van vier Arabische ministers in de wachtkamer, die een onverwachte en weinig gewenste, behalve misschien door Frankrijk, druk uitoefende op het verloop van de vergadering, die het meest tot deze mislukking bijdroeg.

Punt III van het communiqué toont aan hoeveel het ontwerp van Jean Monnet, aanvaard door de drie regeringsleiders, was afgezwakt.

“Zij (de negen landen) hebben besloten om frequenter te vergaderen. Die vergaderingen zullen plaatsvinden als de omstandigheden ze opportuun maken en als er impulsen of de definitie van nieuwe koersen voor de opbouw van Europa noodzakelijk blijken. Het is aan het land dat het voorzitterschap uitoefent om die vergaderingen bijeen te roepen en om er de voorbereidings- en organisatiemodaliteiten van voor te stellen. Zij zijn ook overeengekomen om steeds bijeen te komen als de internationale toestand dat vereist”.

Er was zelfs geen sprake meer van, zoals ze op de eerste dag van de besprekingen hadden beslist, om alle zes maanden een vergadering te houden.

De onnauwkeurigheid van de bewoordingen van het communiqué was een uiting van de onenigheid die tijdens de maanden na de top van Kopenhagen bleef bestaan, met name tussen Frankrijk en zijn partners. Deze onenigheid had voornamelijk te maken met de houding die de olieverbruikende landen moesten aannemen tegenover de olieproducerende landen, en werd concreet toen Frankrijk weigerde mee te doen aan de werkzaamheden van de conferentie van Washington die door de Amerikaanse regering was gestart.

De nieuwe toppen van de driehoek

Aan het eerste kwartaal 1974 zullen we de herinnering bewaren van een escalatie in de polemiek,

gekenmerkt door een opeenvolging van mondelinge beledigingen tussen Henry Kissinger en Michel Jobert over de relaties tussen Europa en de Verenigde Staten en de olieproblemen.

In het voorjaar traden er echter nieuwe acteurs op de voorgrond van het internationale toneel. De drie pijlers van de driehoek waarop Jean Monnet zijn actie had geconcentreerd, verdwenen in drie maanden tijd. H. Wilson nam de plaats in van E. Heath op 5 maart, Helmut Schmidt die van Willy Brandt op 14 mei, Valéry Giscard d'Estaing werd tot president van de Republiek verkozen op 19 mei.

De voorzitter van het Comité moest opnieuw de onontbeerlijke vertrouwensbanden opbouwen tussen de leiders die de Europese autoriteit vertegenwoordigden. Eens te meer moesten ze worden overtuigd om onverwijld te handelen om samen de maatregelen te nemen die nodig waren om de Europese landen, die een na een getroffen werden door de ergste naoorlogse economische crisis, te vrijwaren.

Op 28 maart werd Jean Monnet ontvangen door Harold Wilson in 10 Downing Street. Hij wist dat hij aan de premier, die lid was van de Labourpartij, niet kon vragen om mee te werken aan het gewaagde ontwerp van de voorlopige Europese regering dat door zijn conservatieve voorganger was goedgekeurd. Hij moest eerst de nieuwe regering overtuigen om weerstand te bieden tegen de luidruchtige stemmen binnen de Labour Party die, naast nieuwe onderhandelingen, ook de uitstap van Groot-Brittannië uit de Europese Gemeenschap vroegen. Een nieuw en zeer delicaat “Engels probleem” voegde zich op die manier bij alle andere problemen waarmee de Europeanen opgezaald zaten, en de voorzitter van het Comité begreep dat hij de promotoren van de heractivering in Parijs en in Bonn moest gaan zoeken.

Voor Jean Monnet belichaamt de nieuwe Franse president analytische geest, terwijl de nieuwe kanselier een man van beslissingen is. Het lijkt dat de twee mannen, die elkaar goed kennen, wederzijdse waardering hebben voor elkaar. Uit deze ontmoeting van twee elkaar aanvullende temperamenten moet een Frans-Duitse besluitvormingskracht komen die, als zij instemt met de voornaamste Europese opties, ook de instemming van de partners met zich kan brengen.

Jean Monnet staat in contact met de kanselarij via Per Fischer, die bij H. Schmidt de rol speelt die eerder door K. Focke bij Willy Brandt werd gespeeld. Hij onderhoudt met het nieuwe Franse team frequente contacten, brengt herhaaldelijk een bezoek aan Jean Sauvagnargues en aan C. Pierre-Brossolette. Aangezien Frankrijk tijdens het tweede halfjaar van 1974 het voorzitterschap van de Gemeenschap uitoefende, had V. Giscard d'Estaing bevestigd dat hij zich zou bezighouden met initiatieven die duidelijk bedoeld waren om de eenheid van Europa vooruit te helpen.

Op 19 september werd Jean Monnet langdurig ontvangen op het Elysée om met zijn gastheer te debatteren over de diverse aspecten van het Franse plan voor een relance. Het vooruitzicht van een Europese politieke autoriteit die zou voortvloeien uit de periodieke en frequente bijeenkomst van de regeringsleiders van de Gemeenschap, werd tijdens het gesprek gedetailleerd besproken. De voorzitter van de onafhankelijke republikeinen had al in maart 1969 zijn instemming verleend met het Actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa. Hij had tijdens de campagne voor de presidentsverkiezingen een aantal verbintenissen aangegaan ten gunste van de opbouw van Europa. Het leek erop dat het ogenblik was aangebroken om deze intentieverklaringen in daden om te zetten. Jean Monnet getuigde bij zijn vertrek uit het Elysée aan de pers van een zeker optimisme:

“Ik ben ervan overtuigd dat de heer Giscard d'Estaing in Europa gelooft en dat hij haar wil maken”. Hij voegde eraan toe dat naar zijn mening het Europees beleid van Frankrijk goed was.

Het succes van Parijs

De voornemens van de Franse regering werden duidelijker toen in de hoofdstad van elk van onze partners een memorandum arriveerde waarin de grote lijnen van haar Europese beleid werden omschreven. Men wist dat Frankrijk ging voorstellen om vóór het eind van het jaar een vergadering van de regeringsleiders te beleggen. De buitenlandse reacties waren gematigd. De voorstellen van institutionele orde, zoals het beperkte gebruik van de verkiezing bij eenparigheid van stemmen in de besluiten van de Raad, de

vaststelling van een datum voor dewelke de verkiezing van het Europees Parlement met algemeen stemrecht zou worden georganiseerd en de instelling van een Europese Raad van de regeringsleiders, schenen voor sommigen buiten alle proporties. Eerst moesten de “fundamentele problemen” worden geregeld die waren ontstaan uit de economische crisis, zoals de strijd tegen de inflatie en de werkloosheid en de definitie van een energiebeleid.

Voor Jean Monnet kunnen deze problemen geen afdoende oplossingen krijgen als de landen van de Gemeenschap zich niet organiseren in een Hogere Autoriteit, die als enige in staat is om op een doeltreffende wijze een gemeenschappelijk beleid te voeren.

Dat zegt hij ook aan kanselier Schmidt, die hem op 22 oktober 1974 ontving en die hem de verzekering gaf dat hij wenste om zoveel mogelijk een Frans-Duits gemeenschappelijk beleid te voeren.

Enkele dagen later, bij een bezoek aan de Belgische eerste minister Tindemans, probeerde de voorzitter van het Comité de ongerustheid te verdrijven die zou kunnen worden gewekt door het vooruitzicht van een Europese Raad waarin de stem van de “kleine landen” overstemd zou worden door die van de “grote”.

De negen regeringsleiders kwamen op 9 en 10 december 1974 bijeen in een klimaat van scepticisme. Men wist dat een belangrijk probleem, dat van de afwijkende meningen tussen Frankrijk en zijn partner over de dialoog van de olieproducerende en de olieconsumerende landen niet opgelost zou worden tijdens deze vergadering. Men wist dat Groot-Brittannië “reserves” zou uiten over elke versterking van het communautaire besluitvormingsmechanisme en zou vragen om de modaliteiten van haar bijdrage aan de financiering van de Gemeenschappelijke Markt te herzien.

Bij het lezen van de enkele regels van punt 3 van het Communiqué dat in de avond van 10 december werd aangenomen, kon Jean Monnet evenwel vaststellen dat een deel van zijn inspanningen vruchten had afgeworpen:

“De regeringsleiders hebben bijgevolg besloten om vergezeld door de ministers van buitenlandse zaken drie keer per jaar en telkens wanneer nodig bijeen te komen in de Raad van de Gemeenschap en op grond van de politieke samenwerking”.

De algemene verkiezingen van het Europees Parlement vanaf 1978 en de beperking van de verkiezing bij eenparigheid van stemmen vervolledigen dit institutionele geheel waarover Jean Monnet, in een verklaring aan de A.F.P., zijn voldoening zal uitspreken:

“Ik zie in de resultaten van de vergadering van Parijs, onder het voorzitterschap van Giscard d'Estaing, het bewijs van het blijvende verlangen naar eenheid van de Negen. De regeringsleiders hebben de Europese organisatie, die in een kwarteeuw van inspanningen op basis van de communautaire regels en instellingen is opgericht, bevestigd.

Tegelijkertijd hebben zij besloten om regelmatig en meermaals per jaar te vergaderen om zelf, met al het gezag van hun functie, de ontwikkeling van de Europese Gemeenschap te leiden.

Het is een opmerkelijk nieuw feit. Samen met het akkoord over het anti-inflatiebeleid en het anti-recessiebeleid verzekert het volgens mij de democratische toekomst van Europa en zal het ons in staat stellen om de moeilijkheden waarmee we worden geconfronteerd te overwinnen”.